

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

אוצר

כתבי המגיד

מעזריטש

עם
ביאור משולב

בראשית חלק א

אמרי נועם וצוף דבש, מתק שפתיו ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, פה קדוש יאמר אמרות טהורות, טהור גברא בגבורה של תורה, אור תורתו של רבי ומאיר נמצא כתוב הדור, שגדולים נשמעים שמעו, דבר המלך מלכא אמר אמרא יאי ויפה בעתו, מדי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו, ה"ה הרב הגדול החריף ובקי בנגלה ובנסתר, גאון תפארת ישראל, האלקי חסידא ופרישא בוצינא קדישא, גולה עמוקים, שמו הטוב נודע למרחקים

כבוד מורנו הרב רבי **דוב בער** זללה"ה

שהיה מגיד מיישרים דקהילת קודש **מעזריטש** ושאר קהילות תהילות בישראל

וגודל מעלת תהילות בעל המחבר ומהות החיבור הטהור והקדוש הזה
יתבאר הכל באר היטב אי"ה בהקדמת הספר הזה

(נוסח שער 'מגיד דבריו ליעקב' שהו"ל הרה"ק רבי שלמה מלוצ'ק זיע"א)

נכתבו על ידי תלמידיו בספריו הקדושים

מגיד דבריו ליעקב • אור האמת • אור תורה • כתבי קודש • ליקוטי אמרים
ליקוטים יקרים • שמועה טובה • דרכי ישרים • דברות המגיד • כתבי יד

מהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת על פי כתבי יד, נוספו אלפי מראי מקומות וצינונים, נפתחו ראשי תיבות וקיצורים, הקטעים חולקו לפסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד, בתוספת כותרות משנה, עם ביאור המשולב בתוך דבריו הקדושים וצינונים והשוואות לדבריו

יו"ל בס"ד על ידי מכון "אור לישרים" ירושלים - נהריה
שע"י ישיבת אביר יעקב "אור מאיר ושמה" נהריה
שנת תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור על ידי מוסדות אביר יעקב נהריה
מכון אור לישרים ירושלים
בראשות הרב שלמה אביחצירא שליט"א

עורך ראשי

הרב מנחם מגדל פומרנץ
ריש מתיבתא "עוז והדר" ורו"כ להוראה "באר ישראל"

עורך אחראי

הרב אברהם חיים הופמאן

עורך הספר

הרב יהודה הלוי וינגרטן

מבקרים

הרב יצחק שמוטץ	הרב חיים נחמן צבי אדלר
הרב ישעיה ידוואב	הרב יהודה גנוט
הרב נפתלי מרדכי ראזענבוים	הרב יוסף קוט
הרב פינחס מנחם שפירא	הרב יוסף שמואל דנציגר
הרב רפאל ראזענבערג	הרב יעקב יוסף פרענקיל
הרב שמואל ברוך הכהן היימן	הרב יעקב יצחק שטיינפלד
הרב שמואל רוז	הרב יעקב צבי אופמן

עיצוב כריכה ושערים

שילוב

עימוד

הרב שלום שטרנפלד

נסדר ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א
אבדק"ק "באר משה" מאנסי

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

באירופה:	באר"ב:	בארץ ישראל:
tel. 44-191-430-0333	tel. (718) 437-0054	מל' 02-9924603
fax. 44-191-430-0555	fax.(718) 437-3514	פקס. 03-5435884

ספר

פתילי המגיד
ממעשריטש

©

כל הזכויות שמורות
לישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה נהריה
רח' אביר יעקב 27
נהריה

הואיל ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית או אחסנה במחשב או מאגר כל שהוא כל חלק מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס ובהוספות. הספר נמכר רק על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדיון. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל
שארין בו חשש חילול שבת

Printed in E. Israel

הארות והערות יתקבלו בברכה
מכון אור לישרים
רח' יוסף חכמי 30 ירושלים
פקס: 02-6744424

ישר כח לבית הספרים בירושלים
עבור הרשות להשתמש בכתבי היד

פרק א

האין - הוא הכח המהייה ומהוזה הכל

במאמרים רבים¹ מבאר רבינו שחיותם של כל כוחות הבריאה, נמשכים משורש אחד שנקרא 'אין', והוא המחבר בין השפע האלוקי אל חיותם וקיומם של הברואים.

כוחות הבריאה הנובעים מהרצון האלוקי לזה העולם, הינם צורות רבות שפעולותיהם מנוגדות זה לזה, כמו ארבעת הכוחות היסודיים שמהם נברא העולם, אש רוח מים עפר, וכן היום והלילה שהם חסד וגבורה הנם מנוגדים זה לזה.

ורצה הבורא יתברך שלא יתבטלו הכוחות מחמת שהם נוגדים זה לזה, שהרי האש והמים מתנגדים זה לזה, וכן הרוח והעפר. על כן מאיר בהם הקב"ה את השורש שלהם, המקום שבו אין להם עדיין צורה נפרדת זה מזה, והוא הנקרא ה'אין', שהוא אור שורשם ומקורם, ובו היו כלולים כולם במחשבה תחילה.

וה'אין' הזה מבטל את ה'ישות' והפירוד שבין כל אחד מהם, כפי שהם קיימים בכל עולם ועולם לפי דרגתו, ובפרט בעולם העשייה, שבו הכוחות השונים נראים כנפרדים ונוגדים זה לזה, ועל ידי ה'אין' יש להם חיות וקיום, שלא יבטלו זה את זה, וכך זה נקרא 'כח ההיולי'.

ואופן השראת ה'אין' בתוך הכוחות המנוגדים, הוא על ידי שהבורא מאיר בהם את הידיעה שרצונו יתברך הוא השורש לכל והוא חיותם וקיומם, ובזה מתבטלת ישותם, ומכך זה פוסקת התנגדותם זה לזה.²

1. אור תורה (סימן כז), מגיד דבריו ליעקב (סימן רג (ריג)). דיבור זה נמשך איתא בנוסח אחר קצת באור תורה (סימן כח), מגיד דבריו ליעקב (סימן ז (ח)), אור האמת (יט): וזה לשונו: 'והנה איל אחר' (בראשית כב יג). איתא בזוהר (וירא קכ): הוא האיל שנברא בין השמשות וכן שנה היה. פירוש בין השמשות נקרא דבר הממוצע בין יום ובין לילה. כי בכל דבר יש ארבע יסודות אש רוח מים עפר, והם דברים (מתנגדים) [נגדיים] מים מכבה האש, רוח מפזר עפר, רק צריך להיות עוד דבר אחד המחברם והוא מדת א"ן. [כ"ן] כשמגיע יסוד המים לבטל יסוד אש, נתבטל המים ממציאיות שהגיע למדת א"ן. ובאהבה ויראה גם כן כך, כי בדבר גשמיות כשאוהב דבר אז אינו ירא ממנו בשעת מעשה, וכשהוא ירא ממנו אז אינו אוהב אותו. אמנם בהקדוש ברוך הוא יש אהבה ויראה כאחת, כי הוא המחברם. וכך הפועל בנפשל.

2. אור תורה (סימן צה), ליקוטים יקרים (ז). (סימן קכב): ויובן על פי הקדמה הידועה, שכל דבר שבעולמות נתהוו על ידי החכמה, כמו שכתוב (תהלים קד כד) 'כולם בחכמה עשית'. וצריך לפרש הטעם למה דווקא על ידי החכמה. כי הנה ידוע כי בכל דבר ודבר מעורב בו ארבעה יסודות. והנה הארבעה יסודות הם נגדיים זה לזה, והאין יכול להתהוות הבריאה וכל היצורים והנעשים מדברים שהם נגדיים, להיות אחד.

והענין, כי כאשר החכמה נכנס לתוכה עשה את הכל לאין, כמו שכתוב (איוב כה יב) 'החכמה מאין תמצא'. פירוש, והחכמה שהוא נקרא יש אמיתי, עושה את כל האורות אין, כי הם מתבטלים מחמת בהירות אור החכמה, כי שרגא בטיהרא וכי' (חולין ט:). ואחר שעושה את הכל לאין, אז יכולת להתהוות בריה אחת מהארבעה יסודות. וזהו 'והחכמה מאין' תמצא, פירוש כי מכח שהחכמה עושה הכל לאין, תמצא, א, רוצה לומר יוכל להמצא בריה מארבעה יסודות. ואף על פי שאמרנו שבהכנסת החכמה נתבטלו הארבעה יסודות, עם כל זה יש בכל בריה רשימו של הארבעה יסודות. כי הוצרכו להתבטל לפי שעה בכדי שיוכל להתהוות הבריאה, מכל מקום נשארה הרשימו, ואז נעשה מאין י"ש, פירוש מכח האין שנעשו מתחלה על ידי החכמה נעשה אחר כך י"ש. וזהו מה שאמרנו רבותינו ז"ל (זוהר פנחס רלח). תחילת המחשבה הוא סוף המעשה. כי מתחילה המחשבה שהיא החכמה נקראת י"ש, ואחר כך בסוף המעשה גם כן נתהווה י"ש. נמצא כי החכמה היא עושה הכל. וזהו שכתוב 'כולם בחכמה עשית', כי מכח החכמה שעשה את הכל לאין, תמצא את הכל כנוצר.

1. אור תורה (סימן כז), מגיד דבריו ליעקב (סימן רג (ריג)). דיבור זה נמשך איתא בנוסח אחר קצת באור תורה (סימן כח), מגיד דבריו ליעקב (סימן ז (ח)), אור האמת (יט): וזה לשונו: 'והנה איל אחר' (בראשית כב יג). איתא בזוהר (וירא קכ): הוא האיל שנברא בין השמשות וכן שנה היה. פירוש בין השמשות נקרא דבר הממוצע בין יום ובין לילה. כי בכל דבר יש ארבע יסודות אש רוח מים עפר, והם דברים (מתנגדים) [נגדיים] מים מכבה האש, רוח מפזר עפר, רק צריך להיות עוד דבר אחד המחברם והוא מדת א"ן. [כ"ן] כשמגיע יסוד המים לבטל יסוד אש, נתבטל המים ממציאיות שהגיע למדת א"ן. ובאהבה ויראה גם כן כך, כי בדבר גשמיות כשאוהב דבר אז אינו ירא ממנו בשעת מעשה, וכשהוא ירא ממנו אז אינו אוהב אותו. אמנם בהקדוש ברוך הוא יש אהבה ויראה כאחת, כי הוא המחברם. וכך הפועל בנפשל.

למשל אומן עושה כלי, יש כוחו בכלי והכח אינו כלי. והאין נקרא חכמה, על דרך (איוב כה יב) 'החכמה מאין תמצא'. והחכמה נקרא ראשית, 'ראשית חכמה' וכי' (תהלים קיא ז). וכשנקרא ראשית אז יש לו מספר, כי אחד משמעותה שלו הוא אחדות, אבל ראשון הוא התחלת המספר, ומסתמא יש מדריגה שהיא למעלה מן החכמה. ויום נקרא בהירות שאדם רואה את בהירתו יתברך, ולילה נקרא חשכות שאינו רואה חס ושולם בהירתו, והמחברם הוא האין. וזהו בין השמשות דבר המחבר יום ולילה. וזהו היתת ענין העקידה שהעלה את יצחק לכלול אותו במדת אהבה. 'האלקים נסה את אברהם' (בראשית כב א), הגבורות יש להם עליה מכח מדת אהבה, ובודאי הוצרך להעלותה למדת א"ן. וכן שנתו היה, פירוש שנה לשון שינוי, ורוצה לומר על ידי זה יוכל להשתנות. דהא כתיב (משלי י ט) 'ה' בחכמה', הוא יתברך

יותר מזה, שהוא הכח האמיתי המחיה והזן את הבריאה, וכל הכוחות המחיים את הגוף נמשכים על ידו מהנשמה שהיא השורש של כולם.^ח

וזהו עניינה של מדריגת ה'חכמה', שהיא 'כח - מה' ט, כלומר כח שכל מהותו הוא להאיר בנברא שהוא 'מה' ואין, שמתבונן שאין לו כלל מציאות נפרדת, אלא הרי הוא כמו קודם יצירתו שהיה כלול ב'כח היולי', אפס ובוהו, ואומרים עליו 'מה הוא', כלומר שאין לו הגדרה וישות וצורה נפרדת.

על דרך זה מתפרש הפסוק (איוב כה ב) 'עושה שלום במרומיו', שהקדוש ברוך הוא משלים ומחבר

טעם כל דבר, ולא יכלו להשיג האמת. על כל פנים יש הרבה דברים שגם הם הודו שאין להשיגו, וקוראים אותו נפלאות הטבע, והם, א' הנזכר בשולחן ערוך (או"ח סי' ו ס"א), ומפליא לעשות, שאין מתחברת הנשמה הרוחנית עם הגוף החומר על ידי האכילה שהיא רק גשמיות.

ובאמת האר"י ז"ל נתן בו טעם והשגה קצת על ידי חכמת אמת תורתנו הקדושה. שיש בכל דבר חיות הרוחני וניצוצות קדושות הנעשה על ידי שבירת כלים, וסודו עמוק, והנשמה מקבלת חיות מה מהניצוצות שבהן, וכן יש הרבה למאוד, שמצד השכל והטבע אין בו טעם, רק להבא בסוד ה' יבין מעט מהתעלומות. ושורשם הם ל"ב פליאות חכמה, ושארין סוף מדרגת העליון יכול להתפשט בהתחתון ממנו רק על ידי פלא, והוא בחינת אין, כפי שורש הבריאה יש מאין, והוא המחברם ברצון הבורא יתברך שמו.

כפי שהאר"י בזה הרב הקדוש המגיד ממעורר שם בספריו הקדושים, כי אין כל הבריאה נבדלת מרצונו, כמאמר חז"ל (לא מצאנו מקומו) אין דבר נבדל ממך. וכח האין, יש בהם תמיד על ידי חיותו ושפעו של השם יתברך השופע ונותן להם בכל רגע, כמאמר הכתוב (נחמיה ט ז) 'ואתה מחיה את כולם'. וכדאיתא בספרים קדושים. ועל כן נאמר (זכריה יב א) 'יוצר רוח האדם בקרביו', שבכל רגע ורגע יוצרו.

וקוטב הדבר לפי עניות דעתי, שגם הנשמה בהורידה לזה העולם, מתלבשת בלבושין עבין, עם כל ירידה וירידה בכל עולם לפי ערכו, עד שעל ידי הלבושים הדקים מגעת קרוב למדרגה העליונה שבגוף, והיא יסוד האש הרוחני, ועליו בחינת הבל דגרמי. ואז על ידי בחינתה האין והפלא מתחברים יחד. וכן כל העולם הם גם כן דרך השתלשלות, ויש בהם רוחני, ולכן מתקיים הנפש בגוף על ידי המזון.

ט. בלשון הזוהר (רעיא מהימנא פנחס רלה): חכמה כ"ח מ"ה כח בלבא מה במוחא.

ונתבאר באור תורה (סימן לו), ליקוטים יקרים (לט. סימן רפד): מה שאמרו (סוכה נג.) אשרי ילדותינו שלא ביישה וקנותינו אינו מובן, כי הלוא אמרנו שזה מדבר מצדיקים גמורים מתחילתם, אם כן מהיכי תיתי שיבושו מפני הילדות שלהם והלוא כולם שוים לטובה. אך יש לומר כי אותן הצדיקים הלכו ונתגדלו ממדרגה למדרגה עד רום המעלות, עד שהגיעו לעולם החכמה ולשער האין, כמו 'והחכמה מאין' תמצא' (איוב כה יב), חכמה כ"ח מ"ה, [כמ"ש] 'ונחנו מ"ה' (שמות טז ז), וחכמה נקרא זקנה, זה קנה חכמה, ונקרא מ"ה, ונקרא איין.

י. והוא על פי דברי הזוהר (פנחס רכז): הרי בכל קרבנין, בין דבעירי, בין דמלאכין דממנן על פקודין, בין במלכותא, בין בשמיה. כלא צריך לקרבה לקודשא בריך הוא [דאורייתא דיליה] באתון קדישין. ואיהו רכיב בארבע חיון דמלאכים. ואיהו רכיב בארבע יסודין, דמנהון אתבריאו ארבע חיון טבעיים. ואיהו הוא דמקרב מיא באשא, ורוחא בעפרא. הדא הוא דכתב (איוב כה ב) 'עושה שלום במרומיו'. ואף הכי הוא מקרב מיכאל דאיהו מים שכליים, עם גבריא.ל. דהוא אש שכלי. ואיהו

וכן כתב בחיים וחסד (נח). וז"ל: והנה יש אצל האדם ארבע יסודות והם נגדיות אש מים רוח עפר, והחכמה מחברם שיש בה כח האין, ונבטל כל הכוחות נגדה ונמשכין אל האין, וזהו (איוב כה יב) 'והחכמה מאין', מחמת שבאה מכח האין על כן תמצא יכול להיות מציאות בעולם, שאם לא כן היו הארבע יסודות מתפרדים, וזהו (עוקצין פ"ג משנה י"ב) לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, מי שיש בו כל המדות בשלימות הוא הצדיק.

ח. חסד לאברהם (בראשית פרק א ענף ב): ועתה נבוא לדברינו, שענין עולם שנה נפש יש בתורה, והוא הפשט והדרוש והסוד. הפשט הוא הכמות, ובחינת עולם הדרוש הוא האיכות המבאר ענינו כפי רצון הפועל והמצוה, והסוד הוא תכלית המכוון מן המצוה.

והנה מציינו בתכונת העולם גם כן ענינים אלו, כי יש דברים שאדם יכול להשיג בהם, כמאמר הכתוב (תהילים קד כד) 'מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית'. ואמרו חז"ל (הגיגה יא:), מימים הראשונים אתה יכול לשאול. ונאמר על שלמה (מלכים א' ה ג), 'וידבר על העצים ועל האבנים. וכן מציינו בחז"ל שנתנו טעמים על האברים הפנימים והחיצונים. וכבר הרבו חכמי הטבע לתת טעם לכל האברים והגידים, והאין שהולך החיות מן המזון על ידי עיכול הבישול מאיצטומכא על ידי אברים המחממים, והסולת מהמזון נעשה דם וחלב, ונתפשט בקונוקנות וגידים לאברים, והסולת מהם הולך ללב, ולכן הסולת דסולת שבלב, בא אל המוח. והמוח הוא ליתרה זכה קרובה אל אור, ושם משכן הנשמה. וכן חקרו ונתנו טעמים בטבעות העולם הרבה.

ויש שכווננו מעט אל האמת, והרבה יש שלא כונו כלל וכלל להאמת, עד שיש הרבה דברים שאמרו אשר אין הדעת סובלת, וכל מבין האמת מכיר שקריהם, ואשר בחשיכה יתהלכו בעת יעלו בחקירות אלהית, ובדקות השכל שם טעו על ידי הקדמותם שבו המינים בדעתם הכוזבת ארס הנחש, אשר אין להם תורה הקדושה המודיעה כי אין מגיע שם שכל האנושי, ובפרט שכליהם הערל.

כי לא יכול שכל האנושי להשיג רק מן המאוחר אל הקודם, ודבר זה כמו המביט דרך כמה מחיצות מלמטה למעלה. ועוד, גם המאוחר אין להשיגו רק מהדברים שנתגלו על ידי הזמן והנסיון. ועוד, יש לפעמים דילוג גדול בסדרו, כפי שהיה רצון הבורא יתברך והשכל הנעלם. ולבד כל זה, אין דברים הרחוקים משום חומר, והם מהדקות הרוחני, להתפשט השגתו אפילו בקצת בהשכל הנטבע בחומר. ויש דברים אשר אפילו מעוף השמים אלו המלאכים, נסתרה. ומכל שכן בהשכלתם הבורא יתברך שמו, אשר אין שום דמיון והשתוות בינו ובין ברואיו. וכמאמר חז"ל 'אפילו כתרא עלאה אוכמא לגבי מלכה עלאה'.

והם השוטים הללו על פי חקירתם אשר עלו אל האש ונשרפו, עשו להם דמיונות נכזבים, עד שירדו למטה אל הטבעים וחפשו להשיג

פרשת בראשית

מאמר א

שורש הבריאה הוא אהבת הקדוש ברוך הוא את ישראל

• הקדמה למאמר •

תורה זו היא הראשונה מתורות המגיד כפי שנסדרו בשני ספריו המפורסמים והראשונים שיצאו לאור, הם **מגיד דבריו ליעקב** [שסידר תלמידו רבי שלמה מלוצק] ו**אור תורה** [שסידר תלמידו רבי ישעיה מדינאוויץ], וככל הנראה הדבר מעיד על כך שלפי הבנת תלמידי המגיד שסידרו את הכתבים, היא תורה יסודית מאוד בתורתו של המגיד, פתח ושער לתורתו הקדושה^א.

ונתבאר בדבריו אלו סוד השעשועים, שהוא סוד שלכאורה נראה שאינו שייך לעבודה המעשית של בני ישראל, אלא לעבודת המחשבה והדביקות, אבל באמת היא הכוונה הפנימית בכל מעשי המצוות. **בסוד** זה עוסקים דברי המדרש בכמה מקומות, שבו תמהים התנאים למה פותחת התורה בסיפור במעשה בראשית, ולא במצוות מעשיות, כגון מצוות החודש הזה לכם ראש חדשים, שהיא המצווה הראשונה שניתנה לישראל והיא מפורשת בפרשת בא, הלא **התורה** כשמה כן היא - שמורה לנו הדרך אשר נלך בה^ב, ולמה **'גילה** להם מעשה בראשית', כלומר לשם מה הוצרך הקדוש ברוך הוא לגלות את סודה של הבריאה, המפורשת בתיבת 'בראשית' - בשביל ישראל שנקראו ראשית, היינו בשביל השעשועים של הקדוש ברוך הוא וישראל^ג.

ומבאר רבינו שסוד השעשועים, הוא שכל ה'בראשית' דיינו בריאת העולם, הוא מכח החלק השני שהוא החלק של ה'נעשה ונשמע', קיום התורה על ידי ישראל, והיינו מכיון שהיה הווה ויהיה שוים לפניו^ד,

מקורות וציטוטים

מתחלה היו אין סוף, ועכשיו כשרוצה לברוא העולם היה נוצמצם מקומו, ונשאר מקום ריק כביכול, וזה היה בשביל ישראל.
ד. פרדס רימונים (שער יא פ"ו), אור יקר (ש"א סי"א): הענין הוא כי הנמצא הקודם לכל הנמצאים מלך מלכי המלכים הוא יודע כל הנמצאות, ולא מצד ידיעת הנמצאות בעצמם חס ושלום, שאם כן ימצא ידיעתו נחלקת לפי חלוק הנמצאות וזה נמנע בחיק שלימותו, כי כמו שאלהותו לא יתחלק לחלקים, כן ידיעתו לא תתחלק לחלקים, מפני שהוא וידיעתו אחד מיוחד, אמנם ידע העניינים וישיכל בהם מצד השכלת עצמו, כי בהשגת עצמו ישיג כל נמצא זולתו, והוא והם הכל דבר אחד, ולכן חוייב שמציאות הספירות הם נעלמות בעצמותו, מפני שהספירות הם דפוס וסבה אל כל הנמצאות. ועל ידי השרשים הנעלמים בעצמותו, ישיכל וידע כל המשתלשל מהם, הן רב הן מעט הן קטן הן גדול איש מהם לא נעדר, ומפני שציור הצורות בדעת המצייר הם בשני מינים, האחד כשיצייר האדם הצורה קודם היותה ואז היא דקה מן הדקה, כי עדיין לא נהייתה במציאות המתגלה. השנית כשיצייר האדם הצורה אחר היותה, שאז היא דקה בשכלו אבל לא כראשונה מטעם שכבר היתה ויצאה אל מציאות הפועל. והנה אלו שני הציורין הם משל אל ידיעת הדברים קודם היותם או אחר היותם, והידיעה השלימה הוא הידיעה בהיות העניינים קודם היותם, במציאות ההעדר הקודם אל ההויה, וכן בידיעתם אחר הויתם, ואם תתסר אחד מהם לא תהיה הידיעה שלימה, אם כן הוכרח היות

א. הכוונה בעיקר לכך שתורה זאת נסדרה הראשונה בספר מגיד דבריו ליעקב - שלא נסדר כלל לפי פרשיות התורה, ונבחרה לזאת על ידי מסדר הספר הרב הקדוש רבי שלמה מלוצק זיע"א, מגדולי תלמידיו של המגיד, שהדפיס את הספר על פי ציוויו. מאמר זה מובא גם באור תורה (סימן א), אור האמת (יח).

ב. זוהר (מצורע נג). יסוד זה נזכר גם בדברי רבינו באור תורה (סימן תמא), ליקוטים יקרים (לב. סימן רנו). אור האמת (עב). וכן אור תורה (ואתחנן סימן קנו), מגיד דבריו ליעקב (סימן קכב קלא). אור האמת (נג). דברות המגיד (ואתחנן מאמר א עמ' רמו), שמועה טובה (סז).

ג. כלשון המגיד (בכתב יד): 'בראשית ברא אלהי"ם' (בראשית א א). פירשו רבותינו זכרונם לברכה (ויקרא רבה לו ד) בשביל ישראל שנקראו ראשית, ובשביל התורה שנקראת ראשית (בראשית רבה א ה). וכי יש שני ראשית. ויש לומר דהכלל, כשעלה במחשבה ישראל, ברא כל העולמות בשבילים, וישראל עלה במחשבה קדומה. ופירוש ישראל 'לי ראש', וזו פירוש 'בשביל' הוא לשון דרך, שהוא כמו שביל, 'שנקראים ראשית', שהוא לשון הזמנה, 'קראי העדה' (במדבר א טז), 'ובשביל התורה שנקראת ראשית'. והקשה הרב בעל שם טוב, איך שייך שני ראשית, אם דבר אחד היה ראשית, לא שייך דבר השני. ולא קשה מידי, על דרך משל האב אוהב לבנו, ורוצה שיהיה לבנו שעשועים, בונה לו בית להשתעשע. ובאמת ישראל והתורה הם באחדות, וזו פירוש 'בראשית ברא אלהי"ם', 'ברא' הוא לשון בור שהוא ויקות, כי

נמצא שהקדוש ברוך הוא ראה מראש כל איש ואיש מישראל עם כל דרכי עבודתו, הכוללים את כל תשוקותיו וגעגועיו לקודשא בריך הוא, מחשבותיו שחושב בהקדוש ברוך הוא, דיבורי התורה והתפילה וכל הדיבורים אשר מקושרים לה, וכל מעשי המצוות, ויש לו מזה תענוג ושעשועים גדולים, לשם כך ברא הקדוש ברוך הוא את כל העולמות^ה.

נמצא שאף על פי שישאלם הם נשמות בגופים, ומצד גופם הם בעולם העשייה, עם כל הגבול שהם מוגבלים מלהשיג את אור אין סוף יתברך, וכל אחד יכול להשיג רק כפי מדריגתו, עם כל זה, דוקא בשבילים, ובצורה הזאת, ברא הקדוש ברוך הוא את העולמות באופן שיוכלו להשיג. וכשישראל עובדים את הקדוש ברוך הוא בשביל לעשות לו נחת רוח ושעשועים, ואין בהם גדלות ופירוד חלילה, אז הם מגלים מהכח אל הפועל את השעשועים האלו יותר ויותר, ומתגלה בעולמות בפועל שכל העולמות הם רק לצורך ישראל, לעשות רצונם^ו.

מקורות וציטוטים

אומר פרה וכו', קודם ביאת רבי אליעזר כמה מאות שנים. וכן מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ויקרא רבה כב א) כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, גם כן כך הוא, הקדוש ברוך הוא אמר למשה כך וכך עתיד תלמיד פלוני לחדש בדורו, כי תורת הצדיק ומעשיו הוא השעשוע ותענוג לפניו יתברך.

נמצא כי זה התענוג והשמחה ואהבה נולדה לו להאב מכח בנו. וזהו מה שאיתא בזוהר (ויקרא ז): ישראל מפרנסים וכו'. כמשל האב שיש לו תענוג מבנו חביבו, אזי מגודל התענוג והשמחה אומר האב, כדרך הבריות אומרים בלשון זה, אני נעשה מהתענוג הזה בריא ושמן. כך מגודל התענוג והשעשוע שיש להקדוש ברוך הוא כביכול כמו שמפרנסים אותו.

וזהו (משלי ח ל) 'ואהיה אצלו אמון'. והנה רש"י ז"ל פירש (שם) כי התורה נתגדלה בחיקו של הקדוש ברוך הוא אלפים שנה וכו', אבל פשט הכתוב משמע שהתורה נעשה אומן להקדוש ברוך הוא. וקשה הדבר לאומרו, והלוא הקדוש ברוך הוא קדמון לכל הקדומים. אבל לפי דרכנו יתורץ, שהתורה משבחת את עצמה שהיתה אומן להקדוש ברוך הוא כביכול, דהיינו גודל התענוג והשעשוע שהיה לו יתברך מן התורה, דהיינו מתורת כל צדיק וצדיק ומעשיו הטובים שהם המצות הכתובים בתורה, זה נעשה לו יתברך כביכול אומן ופרנסה וכו'. וזהו ואהיה אצלו אמון. וידוע כי שם 'אהיה' הוא מורה על העתיד והכי פירושו, 'ואהיה', כלומר אף על פי שהתורה עתידה ליתנה לישראל ועדיין לא ניתנה, ואם כן מהו השעשועים, לכך אמר 'אצלו', היינו אצלו יתברך כביכול הכל שוה העבר והעתיד, והכל גלוי לפניו יתברך, לכך הייתי אליו 'אומן' ושעשוע כנזכר.

ו. קדושת לוי (קדושות לפורים קדושה שניה): הדנה דע שכל העולמות נבראו בשביל ישראל שנקראו ראשית כפירש רש"י (בראשית א א, ויקרא רבה לו ד), שמהם התחיל מחשבתו כביכול שראה שיבראו ישראל שיעבדו אותו בדחילו ורחימו, ושיעשו רצון קונם ויהיה לו במעשיהם הטובים שעשועים גדולים, מזאת המחשבה עלה ברצונו כביכול לברוא. כמו שאמר הפייטן (חזרת הש"ץ שחרית יום שני דראש השנה) 'הציב וירה אבן פינתו עבור להשתעשע באומתו'. ולכן צריך כל אדם לחשוב, כשעובד את קונו ברוך הוא מקבלין כל העולמות וכל ההיכלות וכל המלאכים שפע וששון ושמחה רב, ובזה יתלהב לעבוד את בוראו.

ומזאת המחשבה נבראו ונשתלשלו כל העולמות עד סוף העולם התחתון. וכשמאיר ראשית המחשבה שממנה נבראו כל העולמות בכל העולמות, אנו מנצחין כל האומות והמה מסורים בידינו. כאשר כתבנו במקום אחר שהארץ בעצמו לוחם את מלחמתינו, שהרי לא נבראו כולם אלא בשביל ישראל, אף על פי שהארץ היא מדריגה תחתונה

במציאות הנמצא הנעלם שתי ידיעות, האחד ידיעת הדברים בהעדר הקודם אל הוייתם שהוא מציאות השרשים הנעלמים המאורות הראשונים הקודמין כדפירשתי לעיל, והשנית אחר הוייתם והיינו מציאות האור החוזר כלפי מעלה מן החכמה והכתר כמבואר, שזהו חזרת הדברים אל השורש אחר גילויים, ולכן אינם בדקות הראשונים אבל אדברה הם לבוש אל הקודמין, כמו ההוייה המלבשת ההעדר, כדרך שאמרו מאי בהו דבר המלביש את התהו, ולכן אותם המאורות היכלין להיכלין.

ה. ענין זה נתבאר באור תורה (סימן לא), ליקוטים יקרים (לה: סימן רפג): במדרש (ויקרא רבה לו ד) 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק' (בראשית כה יט), הדא הוא דכתיב (משלי יז ו) 'עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם', לא ניצול אברהם מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב וכו'.

מוזב על פי הפסוק (שם כז יט) 'כמים הפנים אל פנים' וגו'. והנה נמשיל לזה על דרך משל ראובן שאוהב לשמעון אהבה עזה, ומחמת ששמעון רואה שראובן אוהב אותו ביותר, נתעורר אצל שמעון גם כן אהבת ראובן. נמצא כי אהבת ראובן שאוהב לשמעון נקרא אב, ואהבת שמעון שאוהב לראובן נקרא תולדה, מפני שנולדה אהבת שמעון מכח אהבת ראובן.

והנה יש אהבת אב לבנו בשני ענינים. האחד האב אוהב לבנו מחמת הטבעיות, וזה האב גורם שגם הבן אוהב את האב. ויש אהבה אחרת גדולה מזו שרואה את בנו הולך בדרך הישר, ומצדיק מעשיו, וחכם בכל החכמות, כמו שכתוב (משלי כג טו) 'בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני', אז יש להאב תענוג גדול מזה, ומזה נתהוה השמחה. כי השמחה באה מהתענוג, שאין אדם שמח כי אם יש לו תענוג מאיזה דבר באה לו השמחה. ומחמת גודל התענוג והשמחה שיש לו מן הבן נתוספה ונולדה להאב עוד אהבה יותר גדולה אל הבן.

והנה זה המשל שייך אצל בני אדם. כי קודם לידת הבן, או אף אחר לידתו, עדיין אינו יודע מה טיבו ומה יהיה מעשה הבן, על כן אין להאב עדיין אהבה כל כך שהוא השניה הנזכר, רק אהבה הראשונה שהוא מחמת טבעו. אבל אצל השם יתברך נאמר (ישעיה מט ג) 'ישראל אשר בך אתפאר', כי אצלו יתברך העבר והעתיד הכל בשוה לפי שהוא קודם הזמן. וקודם שהיו ישראל היה גלוי לפניו יתברך כל צדיק וצדיק עם כל מעשיו ותורתו, ומתחילה, תיכף כשעלה ישראל במחשבה לפניו, היה כבר שעשוע ותענוג כביכול לפניו יתברך מכל צדיק וצדיק ומעשיו.

והנה ראייה לזה מה שמצינו שהקדוש ברוך הוא משתעשע בתורתו של הצדיק, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא קת ח) כשעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שאומר אליעזר בני

וענין זה נמשל לאב המדבר דברי נערוות בשביל בנו הקטן, שהוא מצמצם מאוד את חכמתו בשביל לרדת לדרגתו של הנער הקטן, ולא עוד אלא שהאב מקשר את עצמו כביכול למעשי בנו הקטן, ויש לו תענוג מזה, הכל בשביל התענוג שיש לאב בקרבתו של בנו אליו.

וכל זה מחמת אהבת האב לבנו, ונמצא שהגורם לכל הצמצום הנזכר הוא האהבה, ואם כן ככל שהאדם מתגעגע יותר להקדוש ברוך הוא ומתדבק באהבתו יתברך, כך זוכה שהקדוש ברוך הוא מצמצם עצמו יותר כביכול להשתעשע בו ולהשפיע לו אורו. ואף על פי שהוא בשכל של ילדות הנקרא 'מוחין דקטנות', הקדוש ברוך הוא משתעשע בו וממשיך אורו אליו.

מקורות וציונים

לדיבור, אבל אנחנו בעולם שנברא על ידי הצמצום הנזכר, ניתנה לנו גם כן על ידי הצמצום, הגם שתורת ה' תמימה וכלולה מאורות הנעלמים הנזכר, אבל היא מכוסה בה מאוד מצומצמת ועלמת, והבן זה מאוד.

ח. אור תורה (סימן תה), אור האמת (זט), ליקוטי אמרים (מו): גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מיראת שמים (ברכות ה). כי יש פעם שצדיק עובד את הקדוש ברוך הוא מביא תענוג גדול בעולם, כי מה שמעורר בעצמו, כביכול מתעורר בהקדוש ברוך הוא, אם אהבה נגלה בהקדוש ברוך הוא גם כן אהבה, כמשל האב אינו מגלה מדות שלו אלא כי אם כשכאב אצלו בן החביב, אזי מראה אהבתו, אזי כל העולמות מתענגים, נמצא זה שעושה התענוג הזה יגיע כפיו יותר מיראת שמים, כי הנה בנו יש אהבה ויראה והתפארות על הקדוש ברוך הוא, ובהקדוש ברוך הוא כביכול יש גם כן אהבה שאוהב אותנו, ויראה שלא נפרד ממנו, כאב שירא שלא ילך הבן ממנו, והתפארות שמפאר אותנו. וזהו יותר מיראת שמים מן המורא שהקדוש ברוך הוא ירא, ומעורר אותו שלא יחטא, כמו בנח, 'את האלהים התהלך' (בראשית ו ט), אבל אברהם 'אשר התהלכתי לפניו' (שם כד ט) ומעורר בעצמו יראה, כביכול מעורר בהקדוש ברוך הוא יראה, כמשל האב שהבן אינו רוצה להפרד ממנו וירא שלא יפרד האב ממנו, האב גם כן ירא שלא יפרד ממנו.

ובמאור עינים (כי תשא ד"ה כל): כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים (שבת קיח). הענין הוא על דרך משל אדם שיש לו בן שעושה מעשה נעורות וקטנות, ועם כל זה משתעשע באהבתו, מפני שמבין ומחשב שכשיגדל ויבוא אל השכל להשכיל הבורא יעבוד השם בשכלו, ומתוך הקטנות שכל ניכר הגדלות שיהא אחר כך, ומפני כן אוהבו, כן כשהאדם עובד ה', והנה כל השכל והמוחין נמשכין מחיותו של הקדוש ברוך הוא ששופע אל האדם שכל וחיות לעבוד אותו, ואף שהוא בקטנות השכל, יש לו כביכול שעשוע, על ידי שזוכר לו שכשיבוא לגדלות השכל יבוא הכל אל ה' ויחזיר הכל לטוב, וזה נקרא ילד שעשועים, שאף על ידי הילדות יש לו 'שעשועים' כי מידי דברי בו זכור אזכרנו' (ירמיה לא יט) שמזה יבוא אחר כך לגדלות השכל, נמצא כל ימי החול נמשכים מחיות הבורא, אך הוא על ידי צימצומים וקטנות ומלוּבש בלבושים.

וזהו פירוש 'הבן יקיר לי' (שם), כשהבן יקיר לי שעושה הכל לשמי, 'אפרים', שמפרה מדותיו כביכול, 'אם ילד שעשועים', שאפילו כשהוא בשכל דילדות אני משתעשע בו. 'מדי דברי בו', בהשכינה, אנו בכל מעשינו מעוררים את השכינה, והשכינה את עולם האופנים, ואופנים את עולם הכסא, ועולם הכסא את הקדוש ברוך הוא, לכך הצדיק שעובד את הקדוש ברוך הוא מאהבה, מביא את הקדוש ברוך הוא בעולם אהבה. ובעולם אהבה יש אלף אלפים ורובו רבבות עולמות, וכולם מתעוררים ועובדים את השם יתברך אפילו בלי הכנה, וזהו עולם האהבה אינו מתעורר, ופעמים שהצדיק אינו מעורר אותו, אך

שהוא דומם, ועליה צומח חי מדבר, ועליהם בריאה יצירה אצילות כידוע, אף על פי כן לוחמת את מלחמותינו.

ואמנם אם אינו מאיר חס ושולם בסוף המדריגות ראשית המחשבה מה שהעולמות נבראו בשביל ישראל, אזי חס ושולם ישראל בגלות. אבל אם סוף המדריגות מאירים כמו ראשית המחשבה, מה ראשית המחשבה לא נבראו אלא בשביל ישראל, וזאת המחשבה מאיר עד מדריגה אחרונה ומדריגה תחתונה, אזי ישראל במדריגה עלינה, ומנצחין כל המלחמות ונגאלין מידם. וזה 'הן גאלתי אתכם אחרית כראשית'.

ז. אור תורה (סימן ר), מגיד דבריו ליעקב (סימן קסד (קעב)), אור האמת (סב): והנה הצמצום הזה שנעשה מפ"א ח"ת"ת להשפיע למטה, זה נעשה בשביל שעשועים, למשל האב שאוהב את בנו הקטן והוא מצמצם שכלו הרחב ומדבר עם בנו בשכל קטנות, על דרך 'עשית שנים כרובים' (שמות כה יח), וסיבת הצמצום הוא השעשועים והתענוג שמקבל ממנו בדיבורו עם בנו.

והנה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (הגיגה יא): המסתכל בארבעה דברים ראוי לו וכו', פירוש הגם שכל הארבעה דברים אלו מרומזים בתורה, כי היא תמימה ושלימה, ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד (וזהו בראשית כד), כמו שבו יתברך אין חלקים והוא אחדות פשוטה אין סוף ברוך הוא כביכול, כך התורה אין בה חלקים אלא כלולה מהכל, אך הארבעה דברים הנזכרים מכוסים בה בהעלם גדול ולא ניתנו לדיבור, כי נודע שכל מצוה כלולה מתרי"ג מצוות, אף על פי שאין אנו רואים במצוה אחת כל השאר, אך הענין כי באמת שהתורה לא שייך בה חלקים, כי כל חלק ממנה כלול מהכל כנזכר, אך הכללות היא בהעלם גדול.

ונודע מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא כח): קיים אברהם אבינו עליו השלום את התורה קודם שניתנה, והענין כי נודע (הקדמת זוהר ה). באורייתא ברא קודשא בריך הוא עלמא וכמו שקודם בריאות העולמות היה הוא לבדו יתברך אור אין סוף ברוך הוא, ולא היו יכולין העולמות התחתונים לקבל מפני הבהירות הגדולה, עד שהוכרח להיות דרך כלל ארבע צימצומים, שהם ארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשייה, הידועים עד שבא לכלל עולם הזה, וכל הנזכר נעשה על ידי התורה, שבה נברא הכל, על כן גם בה כתיב (איוב כח כז) 'אז ראה ויספרה וגו' ויאמר לאדם', דהיינו שקודם שבא לכלל הדיבור היו בה ארבע צימצומים, כי בצמצום הראשון היתה הבהירות והשכל עדיין גדול, ולא היה הדיבור יכול לסובלה, לכן הוצרכה לכולם.

ונודע (בראשית רב יב ט) בהבראם, באברהם, דהיינו שכל הנזכר נעשה מאהבה שהיא גרמה לכל הצמצום, כי אהבה דוחקת וכו', ועל כן אברהם שנאמר עליו (ישעיהו מו ח) 'אברהם אוהבי', זכה באהבתו לצמצום גדול, פירוש כי כמים הפנים אל פנים וכו', עד שהשיג עצם אלוהות כביכול, שנשכח לפניו מקודם ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד, והשיג גם התורה קודם שניתנה, דהיינו קודם שנכנסה

בַּמִּדְרָשׁ (שיר השירים רבה א כט) **אָמַר רַבִּי יֵנְאִי לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה אֶלָּא**
'מֵהַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם' (שמות יב ב). **וְלָמָּה גָּלָה לָהֶם מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית, מִפְּנֵי**
שְׂאֵמְרוּ (שמות כד ז) **'נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע'.**

עַל דֶּרֶךְ שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְכַרְכָּה (בראשית רבה א ד), **יִשְׂרָאֵל עָלוּ**
בְּמַחְשָׁבָה, קָרִימַת הַרְצוֹן הָיָה בְּשִׁבִיל שִׁיחֵיו יִשְׂרָאֵל צְדִיקִים בְּכָל דוֹר וָדוֹר.

ביאור

א ד) יב **יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה**, וכוננתם היא, **שְׂקִדְמוֹת**
הַרְצוֹן - הרצון הקדום שעלה ברצונו יתברך לברוא
 את העולמות כולם, **הָיָה בְּשִׁבִיל כְּדֵיִי שִׁיחֵיו יִשְׂרָאֵל**
צְדִיקִים בְּכָל דוֹר וָדוֹר, שצמצם הקדוש ברוך הוא עצמו
 לעיין ולשמוח במעשי הצדיקים, ותענוג זה שהתענג בהם
 הוא השורש לצדיקים בכל דור ודוריד והוא גן עדן
 שקדם לעולם טו.

בַּמִּדְרָשׁ (שיר השירים רבה א כט) **אָמַר רַבִּי יֵנְאִי לֹא הָיָה**
צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה אֶלָּא 'מֵהַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם' (שמות יב
 ב). **וְלָמָּה גָּלָה לָהֶם מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית, מִפְּנֵי שְׂאֵמְרוּ**
 (שמות כד ז) **'נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע'** יא ודברי המדרש מוקשים מה
 השייכות בין אמירת נעשה לנשמע למעשה בראשית.

טעם בריאת העולם - בשביל הצדיקים

עַל דֶּרֶךְ שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְכַרְכָּה (בראשית רבה

מקורות וציטוטים

למטה. ונמצא על ידי לימוד התורה של ישראל שלומדים ביראה בא
 הכל. וזה פירש רש"י (יש בראשית) בשביל התורה ובשביל ישראל
 שנקראו ראשית, היינו לשון 'בשביל' באותו שביל ודרך שעושים
 ישראל בהלימוד תורה. וזה שכתב בזוהר (בראשית כד): באורייתא
 אסתכל קודשא בריך הוא וברא עלמא, שאסתכל קודשא בריך הוא
 בהתורה של ישראל שילמדו בדחילו ורחימו, בזה אסתכל קודשא
 בריך הוא וברא באותיות התורה, עד שנברא העולם בבי"ת כדאיתא
 בזוהר (הקדמה ג): והכל בשביל יראה ברא הקדוש ברוך הוא את
 השמים ואת הארץ.

יד. כמבואר בהקדמה ובהערות שם.

טו. אורח לחיים (תולדות ד"ה וירא): ידוע מה שאמרו רבותינו זכרונם
 לברכה (בראשית רבה א א) בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית
 נבראו כל העולמות, והרב הקדוש בוצינא מורינו הרב **דוב בער** זללה"ה
 אמר, פירוש הפסוק (בראשית ב ח) 'ויטע ה' אלהי"ם גן בעדן מקדם',
 האיך נטע השם גן עדן בשעת בריאת העולמות, הלא כל אחד ואחד
 מישראל עושה לעצמו גן עדן, בתורתו, ובקיום המצות, ומעשים טובים
 שעשה, והאיך נטע השם גן עדן קודם עשיית מעשה המצות והתורה
 של אדם.

ואמר, כי אצל השם יתברך, העבר והעתיד שוין, והוא צופה ומביט
 עד סוף כל הדורות, והיה הנהגה ממעשי הצדיקים קודם עשייתן,
 וקודם בריאתם, וזה התענוג שיקבל אחר כך מהם כשיבראו, בשביל
 זה התענוג ברא כל העולמות, וזוהר התענוג שיעשו לו אחר שיבואו
 לעולם, ויעשו מצות ומעשים טובים, בזה המצות ומעשים טובים
 שיעשו אחר כך, הנגלות לפניו, ברא הגן עדן. וזהו ויטע ה' אלהי"ם
 גן, ומפרש מהיכן ברא, ואמר 'בעדן' הוא התענוג, 'מקדם' שהיה
 לו קודם שיבואו הצדיקים בעולם, והיה צופה בזה התענוג של
 המצות ומעשים טובים שיעשו, וברא גן עדן, עד כאן דבריו ודברי
 פי חכם חן.

כשהוא מדובק בקליפה ואין בו אלו התעוררות, ולכן יאחז במדת
 יראה, כדי לפרוד מן הקליפה, ואז יעבוד את השם יתברך בשלימות.
ט. במגיד דבריו ליעקב, חלק מהמדפיסים טעו ופתחו ל'אמר רבי
 יצחק', כלשון מדרש התנחומא המובא ברש"י (בראשית א א). אבל
 באמת אין כוונת רבינו לדברי המדרש המוזכרים שם, ורק תחילת
 דברי המדרש דומים הם, וסיום דברי המדרש ותירוצו על הקושיא
 למה התחיל התורה בהחודש הזה לכם שונה מאוד.

י. גירסא זאת על פי מגיד דבריו ליעקב, וכגירסת המדרש לפנינו.
 אבל באור תורה איתא 'בשביל ישראל' כו'.

יא. לשון המדרש (שיר השירים רבה א כט): רבי ינאי אמר לא היתה
 התורה צריכה להדרש אלא 'מהחדש הזה לכם' (שמות יב ב), ומפני
 מה גלה הקדוש ברוך הוא לישראל, מה ביום ראשון ומה ביום שני
 עד יום ששי, בזכות שאמרו (שמות כד ז) 'כל אשר דבר ה' נעשה
 ונשמע' מיד גלה להם. ועיין בידי משה שם כתב 'וצריך ליתן טעם
 למאמר זה', וכן במפרשים שפירשו כל אחד לפי דרכו.

יב. לשון המדרש: מדרש רבה בראשית (א ד) 'בראשית ברא אלהי"ם'
 (בראשית א א) ששה דברים קדמו לבריאת העולם, יש מהן שנבראו
 ויש מהן שעלו במחשבה להבראות, התורה והכסא הכבוד נבראו כו',
 האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח עלו במחשבה להבראות
 כו', ישראל מניין שנאמר (תהלים עד ב) 'זכור עדתך קניית קדם'.

יג. לשון שביל שנטק המדרש ונקט בו רבינו, מבואר בתולדות אהרן
 (בראשית ד"ה בראשית): ועיקר הבריאה היה בשביל היראה שהיראה
 היא נקודה ומרכז לכל עבודות, בשביל היראה נבראו כל העולמות
 והשרפים וחיות ואופנים והגלגלים והימים ליתן דומם צומח חי
 מדבר. וזה שאמרו במדרש (בראשית רבה א ד) בראשית, בשביל היראה
 שנקרא ראשית ברא אלהי"ם את השמים ואת הארץ, שיקח אדם
 מהם בחינה ליראת הבורא כמבואר. ועיקר שבירת המחיצות על ידי
 שלומד אדם תורה ביראה, אותן דיבורים שוברים המחיצות ופורחים
 למעלה ועושים שביל ודרך בעולמות, ובאותו שביל ממשיך שפע